

İcâre-i vâhideli vakıflarda kira süresinin sona ermesiyle veya kiracının vefatıyla kira akdi de sona erer. Kiracının, kiralanan üzerinde hayatı boyunca tasarruf hakkı olması ve ölümünden sonra bu hakkın evlâdına intikal etmesi gibi hükümler icâre-i vâhideli vakıflarda geçerli olmaz. Kira süresi sona erince vakıf mütevellisi kiralanı aynı kiracıya da başkasına da kiraya verebilir. Eski kiracının yeni akid için öncelik hakkı mevcut değildir. İcâre-i vâhideli vakıflarda intikal câiz olmadığı gibi ferâğ da câiz değildir. Bu çeşit vakıflar mahlûl da olmaz. Ancak şartları tahakkuk ettiği takdirde icâre-i vâhideli vakıflar icâreteynli yahut mukâtaali vakıflar haline getirilebilir. Bu durumda ferâğ, intikal ve mahlûliyet hükümleri bunlarda da câri olur. Bu arada Hanefî hukukçuları, diğer mallardan farklı olarak vakıf mallarında mütevellinin vefatıyla kira akdinin sona ermeyeceğini kabul etmişlerse de icâr-ı akâr nizamnâmelerinde, mütevellinin ölümünü fesih sebebi kabul eden Şâfiîler'in görüşü esas alınmıştır (1299 tarihli İcâr-ı Akâr Nizamnâmesi, md. 17).

Çeşitleri. Osmanlı Devleti'nin son döneminde kanunlaşan 1331 (1913) tarihli İntikâlât Kanûn-ı Muvakkati ile icâre-i vâhideli vakıflar iki gruba ayrılmıştır. Birincisi, üç yıldan fazla süre ile kiraya verilmesi câiz görülme, ferâğ ve intikal gibi muamelelerin câri olmadığı, vakfedenin şartlarına göre idare edilen vakıflardır. Yukarıda hükümleri özetlenen icâre-i vâhideli vakıflar bu grubu teşkil eder. İkincisi, aynı kanunun "icâre-i vâhede-i kadîmeli vakıflar" dediği vakıf mallardır. Bu uygulamanın esası ve menşei şudur: Vakfedenler icâreteyn muamelesinden bîzar olmuşlar ve vakıf senesinde kurdukları vakıfların icâreteyne tahvil edilmemesi yönünde şartlar koşmuşlardır. Ancak bu icâreteyne tahvili yasaklanan vakıflar harap hale gelince vakfedenin şartına uyularak icâreteyne tahvil edilmemişse de süre belirtilmeden kiralanan, intikal ve ferâğ muamelelerine cevaz verilmiştir. Aslında icâre-i vâhideli olduğu halde süresiz kiraya verilen, tedavül kabiliyeti tanınan ve 1331 (1913) tarihli kanunla da tevsî-i intikâl hükümlerine tâbi tutulan vakıflara "icâre-i vâhede-i kadîmeli" vakıflar denmiştir. Ancak dönemin önde gelen hukukçusu Ali Haydar Efendi'nin de belirttiği gibi bu muamele tarzının İslâm hukukunda hâkim görüşe ve geleneksel teamüle aykırı olduğu açıktır (*Tavzihu'l-müşkilât*, s. 107-111). 2762 sayılı Vakıflar Kanunu her iki türlü icâre-i vâhideli vakıfları tasfiye yönünde hükümler getirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümayun, nr. 2, s. 204-205; Kınalızâde Ali Çelebi, *Risâle fi ba'zı ahkâmı'l-evkâf*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 785, vr. 26-35; *Düstur*, Birinci tertip, İstanbul 1293, III, 512; a.e., zeyil, III (1300), s. 21 vd.; Ömer Hilmi, *Ahkâmü'l-evkâf*, İstanbul 1307, md. 36, 270 vd.; Ali Haydar, *Tavzihu'l-müşkilât fi ahkâmı'l-intikâlât*, İstanbul 1329, s. 106-111; a.mlf., *Tertibü's-sunûf fi ahkâmı'l-vukûf*, İstanbul 1337r./1340, md. 922-985; Ebül'ulâ Mardin, *Ahkâm-ı Evkâf*, İstanbul 1339-40, s. 48-49, 57-59, 200-203; Ali Himmet Berki, *Vakıflar*, Ankara 1946, s. 136-145; Hilmi Ergüney, *Türk Hukukunda Lugat ve Istihlâlar*, İstanbul 1973, s. 196; Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988, s. 215, 304-315, 399-400; Pakalın, II, 16-17.

AHMET AKGÜNDÜZ

İCÂRETEYN

(الإجارتين)

Biri peşin, diğeri veresiye olmak üzere vakıf akarlarında uygulanan çift kira bedelli uzun süreli kira akdi.

Sözlükte "çifte kiralama veya iki kira bedeli" anlamına gelen **icâreteyn** vakıf hukukunda, vakıf olan bir akarın gerçek kıymetine yakın veya eşit peşin kira bedeli (icâre-i muaccele) ve buna ilâve olarak her ay yahut yıl sonunda ödenecek veresiye kira bedeli (icâre-i müeccele) karşılığında kiraya verilmesi muamelesine denir. Böyle çift kira bedeli ile kiraya verilen vakıf mallara "icâreteynli vakıflar, icâreteynli akârât-ı mevkûfe, icâreteynli müsakka-fât ve müstegallât-ı mevkûfe" adı verilir. En önemli özelliği, ferâğ ve intikalin câri olması şeklinde özetlenebilecek olan bu vakıfların ve icâreteyn muamelesinin Osmanlı Devleti zamanında doğduğu ve geliştiği doğrudur da menşei İslâm hukukundaki uzun süreli kiralama uygulamasına kadar götürülebilir.

Menşei ve Gelişmesi. İcâreteynin Osmanlı uygulamasında ne zaman ortaya çıktığı ve genel kabul görmeye başladığı konusunda farklı görüşler mevcut olup bunların çoğu kaynaklar tarafından doğrulanmamaktadır. Osmanlı hukukçuları da konuyu ayrıntılı biçimde açıklamamışlar ve ihdas tarihi hakkında bazan tahminî bilgilerle yetinmişlerdir. Bir kısmı 1020 (1611) tarihini icâreteynin başlangıcı olarak gösterirken (Ömer Hilmi, s. 85 vd.; Sıdkî, s. 5 vd.; Ali Himmet Berki, *Vakıflar*, s. 34-35) bir kısmı da bunu 1000 (1591) yılından önceye, hatta 941'e (1534) kadar çıkarmışlardır (Öztürk, s. 110 vd.; Köprülü, XVIII/2 [1952], s. 215 vd.). Bu konuda

farklı tarihlerin ileri sürülmesinin bir sebebi de bazı araştırmacıların icâre-i muaccele ve icâre-i müeccele ile icâr-ı icâreteynden farklı mütalaa etmesidir. Halbuki icâreteyn, icâre-i muaccele ve icâre-i müeccele demek olup meselâ Meşrebzâde'nin *Câmî'u'l-icâreteyn* adlı kitabında buna dair birçok örneğe rastlanır. Hatta icâreteynli evkafa "icâre-i muaccele ve müeccelelü evkâf" da denmektedir.

İcâreteyn usulünün menşei, Osmanlı hukukçusu Kınalızâde Ali Efendi'nin vakıfla ilgili risâlesinde de açıkladığı üzere, Hanefî hukukçularının belli şekil şartlarının gerçekleşmesi halinde cevaz verdikleri icâre-i tavile (uzun süreli kira akdi) teşkil etmektedir. Nitekim *1280 Târihli Evkâf Nizamnâmesi* de icâreteynle alâkalı hükümleri "İcâre-i Tavile" başlığı altında incelemiştir (bend 38). Gerçekten hâkimin kararı alınmak ve zaruret bulunmak kaydıyla Hanefî hukukçularının "icâre-i tavile-i resmîyye" adı altında fikh kitaplarında inceledikleri bu uzun süreli kira akdi icâreteyne kaynaklık etmiştir. Hanefî hukukçuları Muhammed b. Fazl, Ebû Ca'fer el-Hinduvânî ve Muhammed b. İbrâhim el-Meydânî'nin belirttiğine göre mütevellî, birden fazla kira akdini peşpeşe ve aynı mecliste "ukûd-ı müteaddide-i müterâdife" şeklinde yapabilir. Bu takdirde ilk akid o anda geçerlilik kazanırken diğer akidler ileri bir tarihe izâfe edilen kira akdi (icâre-i muzâfe) haline gelmiş olur. Ancak vakıf malların yararını gözetmek ve uzun süreli akdin sakıncalarını ortadan kaldırmak için bu arada bazı şartlara da riayet edilir. Meselâ otuz yıllık bir kira akdi yapılacaksa ilk yirmi dokuz yıl karşılığında her yıl için meselâ 5 dirhem kira bedeli tesbit edilir ve son yıl için tesbit edilen 500 dinarlık kira bedeli muaccel olarak tahsil edilir. Muaccel olarak tahsil edilen 500 dinara Osmanlı uygulamasında "icâre-i muaccele" ve 5 dirheme de "icâre-i müeccele" denmiştir. İcâreteynin bu uygulamadan tek farkı bazı şekil şartlarıdır (Kınalızâde Ali Çelebi, vr. 22-29).

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında, uygulaması milâdî X. yüzyıla dayanan bu icâre-i tavileye fazla itibar edilmemiştir. Hatâta Buhârî şârihi Şemseddin el-Kirmânî bu çeşit akidlerin iptali yolunda fetva vermiştir. Ancak Molla Gürânî'nin ücret-i muaccele ve müecceleyle bir vakıf malın kiraya verilmesine fetva vermesi meseleye farklı bakanların olduğunu da göstermektedir (*İlmiye Salnâmesi*, s. 335). Kanûnî Sultan Süleyman devrine kadar vakıfların büyük çoğunluğunun icâre-i vâhede yoluyla işletildiği bilinmektedir. An-

İCÂRETEYN

cak özellikle Kanûnî Sultan Süleyman zamanında İstanbul, bilâd-ı selâse (Galata, Eyüp ve Üsküdar), Rumeli ve Anadolu'nun büyük şehirlerinde meydana gelen yangınlar vb. âfetler sebebiyle vakıf hayrata gelir getiren dükkân ve evlerin çoğunluğu yanmış ve harap olmuş, vakıf bütçelerinin de bu harap akarları tamire gücü kalmamıştı. İcâre-i vâhîde ile kiraya verilmesi halinde alınacak kira bedeli hem vakıf mallarının tamirine yeterli olmuyordu, hem de bu usulle vakıf mallarını kiralamaya kimse yanaşmıyordu. Çünkü kiracılar, tasarruf hakları devamlı olmayan ve kendilerinin vefatı halinde tasarruf hakkı mirasçılara intikal etmeyecek olan vakıf akarlar üzerinde ciddi bir harcamaya yapmak istemiyorlardı. Bu probleme çare olmak üzere İslâm hukukçuları icâre-i tavîle esasına dayanarak yeni bir usul ortaya koydular; buna göre vakıf ev veya dükkân harap olur da tamiri için yeterli geliri bulunmadığı ve kira bedeline mahsûben imar etmek üzere icâre-i vâhîde ile kiralamaya tâlîp mevcut olmadığı takdirde vakıf akarlarında tasarruf etmek isteyen kiracı, vakıf arsanın veya binanın gerçek değerine yakın bir meblağı "icâre-i muaccele" adıyla mütevellîye vakfın tamiri gayesiyle verecek yahut bu meblağı vermek yerine vakfı kendisi tamir edecektir. Ayrıca her yıl sonunda periyodik olarak "icâre-i müeccele" adıyla cûz'î bir kira bedeli de ödeyecektir. Bu usulle kiralanmış vakıf mallarının tamir masrafları kiracıya ait olacak, mütevellinin izniyle yaptığı inşaatlar vakfa teberru sayılacak, ancak kiracılık hakkını başkasına ferâğ edebileceği, vefatı halinde ise tasarruf hakkı evlâdına intikal edecektir. İki icâreli oluşundan dolayı bu tasarruf şekline "icâre-teyn" denilecekti (*Düstur*, Birinci tertip, I, 232-233; Ömer Hilmi, s. 85-87). Bu görüşün mimarlarından olan Kınalızâde Ali Efendi ve diğer hukukçulara göre meselenin gerekçelerini teşkil eden fikhî esaslar kısaca şunlardır: Evvelâ, "Zaruretler memnû olan şeyleri mubah kılar" kuralına göre daha önce Hanefî hukukçuları tarafından müdafaa edilen uzun süreli kira akdi vakıf mallarda da hâkim kararıyla uygulanabilir. İkinci olarak Hanbelî hukukçuları kira akdinde sürenin uzun olmasına cevaz verdiklerinden maslahat icabı bu görüş tercih edilebilir. Ayrıca Hanefî mezhebi dışındaki İslâm hukukçularının Irak gibi savaşla elde edilen memleketlerin müslümanlara ait vakıf arazi olduğunu ve bu toprakların Hz. Ömer tarafından yerli ahaliye süresiz kira akdiyle kiralandığını

kabul etmeleri bu akdin önemli gerekçelerindendir. Hatta mîrî arazi mutasarrıflarının, süre bilinmediğinden dolayı fâsid sayılan uzun süreli bir kira akdine dayanmaları da bunun misalleri arasında yer almaktadır. 1284 (1867) tarihli icâre-teyn muamelesiyle ilgili mazbata, "eimme-i dîn olan müctehidîn-i kirâmın usûl-i vakfiyye hakkında olan re'y ve kavillerinin ihtilâf-ı rahmet ittisâfî mâlûm olarak ..." ifadesiyle bu gerekçelere işaret etmektedir (*Düstur*, Birinci tertip, I, 233). İcâre-teynle alâkalı ilk şer'îye sicil kayıtlarındaki i'lâm ve hüccetler de bu akdin menşeyini teşkil eden icâre-i tavîle çok benzerdir: "Rebûlevvel guresinden dokuz yıl tamamına varınca ukûd-ı müteaddide ile her sene 420 akçe icâreye verdim ve vakıf için 2000 akçe icâre-i muaccelelerin alıp kabzettim ... Evsât-ı Rebûlevvel 995 (1586)" (İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümâyün, nr. 4, s. 3-4).

İcâre-teyn muamelesinin yerleşmesine şeyhülislâmîliği zamanında karşı çıkan Ebüssuûd Efendi, "Zeyd-i hâkim icâre-i tavîlede itibarı lâzım gelen bütün kayıtları, şartları itibar ettikten sonra Amr'a doksana yıla icâreye verse şer'an câiz olur mu? el-Cevâb: Olmaz. Bâtil-i mahzûr. Fesih lâzımdır. Bir hâkim ol akdi tecvîze kadir değildir" (*Fetâvâ*, vr. 283) fetvasıyla muhalefetini belirtmesine rağmen bazı vakfedenlerin vakfiyelerinde icâre-teyn usulünü kabul etmelerine de engel olmamıştır ("Barbaros Hayreddin Paşa Vakfiyesi", VGMA, *Defter*, nr. 571, s. 183, sıra 68). Daha sonra gelen hukukçulardan bazıları Ebüssuûd'un etkisinden kalmıştır. Meselâ Şeyhülislâm Zekeriyâzâde Yahyâ Efendi'nin fetva emini olan ve sonradan kazaskerliğe getirilen Kadri Efendi de Yahyâ Efendi'nin icâre-teynle ilgili hukukî düzenlemelerine karşı çıkmıştır. Bütün bu aleyhteki görüşler icâre-teynin fâsid bir kira akdi olarak nitelendirilmesinde etkili olmuş (Abdurrahman Şeyhîzâde, I, 757-758) ve icâre-teyne izin veren fetvalara Ebüssuûd'dan sonra rastlanabilmiştir. İcâre-teyn usulünün yerleşmesi ve konuyla ilgili hukukî düzenlemelerin yapılması ancak Şeyhülislâm Zekeriyâzâde Yahyâ Efendi zamanında gerçekleştirilebilmiştir. Bu dönemde hukukî düzenlemeler tam olarak yapılmış, icâre-teyn mutasarrıflarının erkek ve kız evlâtlarına eşit olarak intikal hakkı gibi haklar da tanınmıştır (*Fetâvâ*, vr. 232 vd.; *Kavânin-i Atika*, vr. 62).

Hukukî Mahiyeti ve Şartları. İcâre-teyn muamelesi hukukî mahiyeti bakımından uzun süreli bir kira akdidir. Ancak bu ak-

din hukukî niteliğinde hukukçular farklı görüşlere sahiptir. İcâre-teyn akdini sahih bir kira akdi olarak kabul edenler bunun "müshâhereten icâr" kabilinden, yani ay veya yıl adedi belirtilmeyen, ancak "her aylığı yahut her yıllığı şu kadar" şeklinde yapılan bir kira akdi olduğunu ileri sürerler. Her süre sonunda kira akdi zımnî olarak yenilenmiş olacaktır (BA, *Meclis-i Tanzimât Defteri*, nr. 5, s. 62-63; *Mecelle*, md. 487; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, I, 818). Bir kısım hukukçular ise feshedilmesi gereken, fakat feshedilmedikçe hukukî sonuç doğurmaya devam eden bir kira akdi olarak kabul etmişlerdir. Akdin uzun süreli oluşu, icâre-i müeccelenin ecr-i mislden az oluşu ve kiracının ölümüyle kira akdinin sona ermesi gerekirken icâre-teynde intikal hakkının tanınması en önemli fesad sebepleridir. Bu akid sadece zaruret gereği ve mahkeme kararıyla tashih edilebilmektedir (Abdurrahman Şeyhîzâde, I, 757-758).

İcâre-teyn mutasarrıfının sahip olduğu hakkın statüsüne gelince, geniş anlamda bunun mülkiyet hakkına benzer sonuçlar doğuran bir tasarruf hakkı olduğu söylenebilir. Mülkiyet hakkının özünde üç ayrı unsur saklıdır: Kullanma (istimal) hakkı, faydalanma (intifâ) hakkı ve rakabe üzerinde tasarruf hakkı. İcâre-teyn mutasarrıfının hakkı vakıf malı kullanma ve yararlanmadır. Rakabe vakfa aittir. İcâre-teynin doğurduğu hak sadece intifâ hakkı değildir, çünkü intifâ hakkı şahsî bir hak olmasına karşılık icâre-teyndeki tasarruf hakkı intikal edebilmektedir. Kira akdinin sağladığı hakka da tam benzememektedir. Bu sebeple icâre-teyn mutasarrıfının sahip olduğu tasarruf hakkı müebbed kira ile pekişmiş olan bir hakk-ı karardır. Modern hukuk terimiyle nevi şahsına münhasır sınırlı bir aynî haktır. Aynî irtifak hakkı demek de mümkündür.

İcâre-teyn usulü, zaruret hallerinde ve belli şartların gerçekleşmesi durumunda başvurulabilecek bir usul olduğundan icâre-i vâhîde ile işletilen bir vakıf malının icâre-teynli vakıf haline tahvil her zaman mümkün değildir. Ancak vakfedenin icâre-teyne tahvil şart koşması durumunda mütevellî hâkimin izni ve irâde-i seniyye gibi şartlara ihtiyaç duymaksızın tahvil işlemini yapabilecektir. Vakfedenin böyle bir şartı bulunmazsa icâre-teyne tahvil edilecek vakıf malla ilgili şartların başında vakıf akarın kendisinden yararlanılması mümkün olmayacak şekilde harap olması, tamir için vakfın yeterli kaynağının bulunmaması, tamire sarfetmek üzere dışarıdan borç para alınmaması, kira be-

deline mahsuben uzun süre kiraya verilerek alınacak bedelle vakıf malin tamirinin mümkün olmaması gibi hususlar gelmektedir. Mahkeme kararlarında bu hususlar, "Vakıf harâba müşrif olub tâmirine vakfın müsâadesi olmamak ..." şeklinde özetlenmektedir (İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümâyün, nr. 1, s. 3 vd.). İcâreteyn aktinin tanzimine ilişkin şartlar ise değişik dönemlere göre farklılık göstermiştir. İlk dönemlerde aranan tek şekil şartı hâkimin iznidir. Ancak hâkimin icâreteyne izin verebilmesi için ehl-i vukuf raporu ile vakıf akarın durumunun tesbit edilmesi, icâre-i müeccele ecri mislden aşağı olmaması ve eğer icâreteyn mutasarrıfı icâre-i muaccele karşılığında vakıf malı tamir edecekse bunun ehl-i vukufun keşif raporuyla belirlenmesi gerektir. İcâreteyne tahvil usulü kötüyü kullanılıp vakıfların aleyhine işletilmeye başlanınca Osmanlı Devleti bu muamelenin sıhhatini padişahın iznine bağlamıştır. 1280 Tarihli Evkâf Nizâmnamesi, icâre-i vâhideli vakıfların icâreteyne çevrilmesi için irâde-i seniyye şartını getirmiş ve ister icâre-i vâhideli ister mukâtaali vakıfların irâde-i seniyyesiz icâreteyne tahvili halinde, buna cesaret edenlerin üç aydan iki yıla kadar hapis veya altı aydan üç yıla kadar sürgün cezası ile cezalandırılması hükmünü getirmiştir (bend 38).

İcâreteyn Mutasarrıfının Borçları ve Hakları. İcâreteyn mutasarrıfı vakıf akarın kiracısı mahiyetindedir ve kaynaklarda "bi'l-icâreteyn mutasarrıf" da denmektedir. İcâreteyn mutasarrıfının elde ettiği dâimî tasarruf hakkı karşılığında vakfa ifa etmek mecburiyetinde bulunduğu borçların başında, vakıf malın gerçek değerine yakın veya eşit bir meblağ olan icâre-i muacceleli ödemesi gelmektedir. Alınan muaccele ile vakıf mal tamir edilecek ve böylece harap olması önlenektir. İcâreteyn mutasarrıfı, icâre-i muacceleli mütevelliyeye teslim ederse vakfın tamiri mütevellî tarafından yürütülür. Ancak icâreteyn mutasarrıfı, vakıf malı icâre-i muacceleli mahsuben kendisi de tamir edebilir. Mahlûl olan icâreteynli vakıflar, diğer şartlar aranmaksızın ve bilirkişi tarafından tesbit edilen icâre-i muacceleli tahsil edilerek tâlibine devredilir. Evkaf Nezâreti kurulduktan sonra icâre-i muacceleli vakıf memurlarınca yahut açık arttırma yoluyla belirlenmeye başlanmıştır. İcâreteyn mutasarrıfının ikinci önemli borcu, her ay yahut yıl sonunda ödemek mecburiyetinde bulunduğu icâre-i müecceledir. Bu cüz'î bir kira bedelidir. Osmanlı mevzuatında "muayyen bir müec-

cele" olarak düzenlenmişken 1930 tarihli Lübnan Aynı Haklar Kanunu bunu vakıf malın değerinin % 0,3'ü olarak belirlemiştir. Başlangıçta icâre-i müeccele ecri mislden düşük olmaması esas kabul edilmişse de sonraları bu usule riayet edilmediği ve giderek artan suistimallerin sonucu olarak müeccel bedelin çok düşük tutulduğu da bilinmektedir. 1331 (1913) tarihli muvakkat bir kanunla evkafa ait kira bedellerinin vergiyle birlikte tahsil edilmesine karar verilmiştir (Ali Haydar, *Tavzihu'l-müşkilât*, s. 107).

İcâreteyn mutasarrıfının haklarının başında tasarruf hakkının intikali ve ferâğı gelmektedir. İcâreteynli vakıf mutasarrıfının ölümü üzerine sadece icâre-i müeccele karşılığında kanunla belirlenen hı-sımalarına tasarruf hakkının geçmesine intikal hakkı denmektedir. İntikal hakkı sahipleri, değişik tarihlerde kabul edilen hukukî düzenlemelerle dört safha halinde belirlenmiştir (bk. İNTİKAL). İcâreteyn mutasarrıfının sahip olduğu ikinci hak, tasarruf hakkının bedelli veya bedelsiz olarak bir başkasına devri demek olan ferâğ hakkıdır. İcâreteynli vakıfların mutasarrıfı vakıf malın rakabesine mâlik değildir, kiracı durumundadır. Kiracı ise kiralanana satamaz. Şu halde bu çeşit tasarruf hakkının satımı tasarruf hakkının başkasına devri, yani tercih edilen görüşe göre kiralananın başkasına icarı demektir. Bu arada İslâm hukukunda ipotek usulü kabul edilmediğinden icâreteynli vakıf akarların mutasarrıfların borçları karşılığında satılmayacağını ve bedelli olarak ferâğ edilemeyeceğini de kaydetmek gerekir. Buna rağmen bazı istisnâî düzenlemelerle icâreteynli vakıfların borç ödeme kabiliyetleri kabul edilmiş ve bu çeşit akarların mutasarrıflarının borçları karşılığında vefâen ferâğ yoluyla teminat olarak gösterilmesinin mümkün olduğu hukukî düzenlemelerde yer almıştır (bk. *Düstur*, Birinci tertip, I, 138-240).

İcâreteynli Vakıfların Tasfiyesi. Cumhuriyet dönemindeki vakıflar hakkında tatbikat kanunu hazırlamak üzere getirilen yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan 31.08.1929 tarihli kanun projesinde "icâreteynli gayri menkullerde evkafın rakabe sahibi olduğu, icâreteyn mutasarrıfının ise intifa' hakkı sahibi oldukları ve bu müessesenin medenî kanunun hükümleriyle tevfiğinin mümkün olmadığı" belirtilmişse de daha sonraki komisyonlar hep vakıfların aleyhinde ve mutasarrıfların lehinde hareket etmiş, nihayet 5.06.1936 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile icâreteynli vakıflar sembolik bir

tâviz bedeli karşılığında tasfiye edilmiştir. Tâviz bedeli, icâreteynli vakıflarda icâre-i müeccelelerin yirmi katı tutulmuş, icâre-i müecceleler de son dönemlerde giderek çok cüz'î bir bedel haline geldiğinden vakıf akarların önemli bir kısmı mutasarrıflarına düşük bir bedelle devredilmiş, âdetâ yok pahasına elden çıkarılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümâyün, nr. 1, s. 3 vd.; nr. 4, s. 3-4; BA, *Meclis-i Tanzimât Defteri*, nr. 5, s. 62-63; "Barbaros Hayreddin Paşa Vakfiyesi", VGMA, *Defter*, nr. 571, s. 183, sıra 68; Kâdihân, *el-Fetâvâ*, II, 303; Kınalızâde Ali Çelebi, *Risâle fi ba'zi ahkâmî'l-evkâf*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 785, vr. 22-29; Ebüssüüd, *Fetâvâ*, Süleymaniye Ktp., İsmihan Sultan, nr. 225, vr. 283; Lala İsmail, nr. 108, vr. 208; 209; Zekeriyâyâde Yahyâ Efendi, *Fetâvâ*, İÜ Hukuk Fakültesi Ktp., nr. İSL. 296, vr. 232 vd.; Abdurrahman Şeyhizâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1311, I, 757-758; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), IV, 402-403; Meşrebzâde Mehmed Ârif, *Çamiu'l-icâreteyn*, İstanbul 1252, s. 4-427; 1280 Tarihli Evkâf Nizâmnamesi, bend 38, 39, 44-45; *Düstur*, Birinci tertip, İstanbul 1289, I, 138-240; II, 170 vd.; *Kavânin-i Atika*, Süleymaniye Ktp., Mihrîşah Sultan, nr. 440, vr. 62; *Mecelle*, md. 487; Muhammed Kadri Paşa, *Kânûnû'l-adl vel-insâf*, Kahire 1306, md. 349-359; Ömer Hilmi, *Ahkâmü'l-evkâf*, İstanbul 1307, s. 85-135; ayrıca bk. md. 37-38; a.mlf. – İsmet Sungurbey, *Eski Vakıfların Temel Kitabı*, İstanbul 1978, s. 552-579; Sidki, *Gedikler*, İstanbul 1325, s. 5-14; *İlmiyye Salnamesi*, s. 335; Âşîrefendizâde Mustafa Kâmi, *Evkaf Nedir?*, İstanbul 1339, s. 15-16; Ebül'ulâ Mardin, *Ahkâm-ı Evkâf*, İstanbul 1339-40, s. 235-236; Ali Haydar, *Tertibü's-sunûf fi ahkâmî'l-vukûf*, İstanbul 1340, md. 986-991; a.mlf., *Tavzihu'l-müşkilât fi ahkâmî'l-intikâlât*, İstanbul 1329, s. 104-107; a.mlf., *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 727-728, 815-816; Zühdî Yeğen, *el-Vakf fiş-şer'i'a ve'l-kânûn*, Beyrut 1388, s. 107-113; *Kavânin-i Atika*, Süleymaniye Ktp., Mihrîşah Sultan, nr. 440, vr. 62; Elmalılı Muhammed Hamdî (Yazır), *Ahkâm-ı Evkâf*, İstanbul 1327, s. 15 vd., 50-51; Ali Himmet Berki, *Vakıflar*, İstanbul 1940, s. 34-35, 151-194; a.mlf., "İslâm'da Vakıf", *AÜİFD*, I (1952), s. 20-21; Pakalın, II, 15-18; Hilmi Ergüney, *Türk Hukukunda Lugat Ve Istihlaklar*, İstanbul 1973, s. 196-197; Hüseyin Hatemi, *Medenî Hukuk Tüzeltkileri*, İstanbul 1979, I, 744-746; Nazif Öztürk, *Menşei Ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara 1983, s. 108-113; Bilmen, *Kamus*², IV, 295; VI, 158; Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988, s. 354-390; Bülent Köprülü, "Evvelki Hukukumuzda Vakıf Nev'iyetleri ve İcâreteynli Vakıflar", *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XVIII/1-2, İstanbul 1952, s. 215-257.

AHMET ARGÜNDÜZ

İCÂZ

(bk. İCÂZÜ'İ-KUR'ÂN).